

УДК 658.65.018

Мельник К.М.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманського національного університету садівництва***Пташник С.А.***викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманського національного університету садівництва*

КОНКУРЕНТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Одним із перспективних напрямів у дослідженні нового характеру конкурентних відносин є конкурентний потенціал. Поняття конкурентного потенціалу поки ще не має загальноприйнятого трактування, а неоднозначні позиції щодо його змістовного навантаження приводять до недооцінки ролі конкурентного потенціалу в розвитку економіки. У статті розглянуто сутність конкурентного потенціалу підприємств. Проведено дослідження оцінки конкурентного потенціалу сільськогосподарських підприємств районів Черкаської області, що дає змогу проаналізувати зони з високим, середнім та низьким потенціалом.

Ключові слова: конкуренція, потенціал, оцінка, сільськогосподарські підприємства.

Мельник К.М., Пташник С.А. КОНКУРЕНТНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Одним из перспективных направлений в исследовании нового характера конкурентных отношений является конкурентный потенциал. Понятие конкурентного потенциала пока еще не имеет общепринятой трактовки, а неоднозначные позиции в отношении его содержательной нагрузки приводят к недооценке роли конкурентного потенциала в развитии экономики. В статье рассмотрена сущность конкурентного потенциала предприятий районов Черкасской области, что позволяет проанализировать зоны с высоким, средним и низким потенциалом.

Ключевые слова: конкуренция, потенциал, оценка, сельскохозяйственные предприятия.

Melnyk K.M., Ptashnyk S.A. COMPETITIVE POTENTIAL AS A BASIS OF FORMATION COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

One of the promising directions in the study of the nature of the new competitive relationship is competitive potential. The notion of competitive potential has not yet been accepted interpretation and ambiguous position with regard to its content load leads to underestimation of the role of competitive potential in economic development. The article deals with the essence of the competitive potential of enterprises. The study of the assessment of the competitive potential of agricultural enterprises in the Cherkassy region is carried out, and it is possible to analyze the zones with high, medium and low potential.

Keywords: competition, potential, evaluation, agricultural enterprises.

Постановка проблеми. Останнім часом для оцінки потенційних можливостей суб'єктів господарювання застосовують поняття «потенціал підприємства», під яким розуміють «сукупність ресурсів та виробничих можливостей підприємства, які можуть бути використані для досягнення його цілей» [4, с. 177]. Загалом потенціал підприємства є складною системою, в якій можна виділити певний перелік складників. Так, науковці виділяють такі структурні елементи потенціалу, як виробничий, фінансовий, кадровий, управлінський, маркетинговий, інноваційний тощо. Цей перелік можна доповнити і конкурентним потенціалом. Саме цей складник має характеризувати потенційні можливості суб'єкта господарювання жити в умовах жорсткої конкурентної боротьби.

Враховуючи загострення конкурентної боротьби як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку, дослідження конкурентного потенціалу підприємств є сьогодні дуже актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній економічній літературі приділяється значна увага питанням сутності конкурентного потенціалу та його формування, які розглядаються науковцями, виходячи з різних аспектів дослідження. Ці проблемні питання розглядали такі дослідники, як Л.В. Балабанова [1], В.Г. Вікова [2], Т.О. Загірна [3], Т.Ф. Косянчук [4], В.О. Кунцевич [5], В.В. Лук'янова [4], Н.І. Майорова [4], О.І. Олексюк [10], І.М. Репіна [10], Г.В. Скиба [8], А. Шаповалів [2], В.В. Швид [4], О.С. Федонін [11] та інші.

Метою статті є оцінка конкурентного потенціалу сільськогосподарських підприємств та рівня його впливу на формування конкурентоспроможності загалом.

Виклад основних результатів дослідження. Діяльність підприємства в умовах конкурентного середовища потребує аналізу конкурентного потенціалу такого підприємства. Конкурентний потенціал є відносно новою і перспективною економічною категорією, та все ж єдиного тлумачення поняття в сучасній літературі немає. Але теоретична основа для потенціалу щодо суміжних понять («економічний потенціал», «ринковий потенціал», «виробничий потенціал», «маркетинговий потенціал», «стратегічний потенціал» та ін.) закладена давно, й актуальність цього питання має тенденцію до зростання.

Тенденції сучасної ринкової економіки вимагають від сільськогосподарських товаровиробників не просто виробити найбільше продукції відповідної якості, а й зробити цей процес ефективним. Отже, від того, наскільки високою є ефективність функціонування підприємства, значною мірою залежить і міцність цього підприємства на ринку, тобто його конкурентоспроможність, що проявляється у його конкурентній позиції.

Необхідно зазначити, що важливим завданням забезпечення конкурентоспроможності є виявлення, систематизація та аналіз усіх елементів, які входять до складу конкурентного потенціалу.

До складу конкурентного потенціалу входять наявні природні, матеріальні, трудові, фінансові і нематеріальні ресурси та можливості підприємств, що дають їм змогу одержувати конкурентні переваги порівняно з іншими учасниками ринку.

Щоб успішно діяти на ринку, підприємствам мало володіти матеріально-фінансовими ресурсами. На перший план виходять внутрішні можливості підприємства. Вони обертають свої погляди не на вивчення конкурентів, посередників, постачальників або навколишнє середовище, а на самих себе, свої внутрішні можливості, які унікальні і властиві тільки цьому підприємству, що і визначає наявність конкурентної переваги.

Кожне підприємство володіє певним потенціалом і намагається найефективніше його реалізувати. Враховуючи реалії сучасного ринку, зокрема жорстку конкуренцію, для досягнення поставлених цілей необхідна чітка стратегія управління конкурентоспроможністю підприємства. З метою забезпечення процесу управління конкурентним потенціалом підприємств слід дотримуватися таких умов: підсистема повинна мати чітко поставлену мету; керуюча і керована системи взаємопов'язані причинно-наслідковими залежностями; вся інформація про стан об'єкта управління, результати його діяльності, збурення навколишнього середовища має своєчасно оброблятися і передаватися з висновками і подальшими діями до виконання.

Слід зазначити, що економічна ефективність діяльності підприємства є статичною характеристикою досягнення ним певних результатів за умов несення визначених умовами здійснення основної діяльності витрат. При цьому економічна наука дає змогу характеризувати рівень економічної ефективності діяльності підприємства за допомогою абсолютних, відносних, часових та порівняльних показників. Конкурентоспроможність продукції та конкурентоспроможність підприємства є динамічною характеристикою економічного потенціалу підприємства як сукупності можливостей виробництва та збуту продукції з необхідними для досягнення певних економічних результатів властивостями та за визначених витрат, що має забезпечувати успіх продукції на ринку. Такий розгляд процесу формування конкурентоспроможності дає змогу уникати численних методичних протиріч, які виникають під час її кількісної оцінки.

Для оцінки конкурентного потенціалу підприємств сьогодні є чимало різноманітних методик. На

наш погляд, більшість із них вузькоспеціалізовані й не включають у повному обсязі особливостей різних рівнів економіки, мало узгоджені між собою та мають різну методологічну базу, що ускладнює їх комплексне використання для оцінки конкурентного потенціалу підприємств. Конкурентний потенціал визначається комплексом різноманітних чинників, перелік яких може різнитися між собою.

Для оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств найбільших регіонів Черкаської області ми будемо використовувати рейтингову оцінку. Під час розроблення методології рейтингової оцінки основним є визначення показників, що надалі будуть показувати реальний рівень конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств того чи іншого району області. Під час проведення цього рейтингу використовуються тільки кількісні факторіальні показники. Числові значення факторіальних показників беруться з офіційних публікацій обласних статистичних управлінь. Під час визначення конкурентоспроможності ми будемо використовувати три показники: валову продукцію сільськогосподарських підприємств у порівняльних цінах 2010 року, рівень рентабельності (збитковості) від реалізації продукції та кількість зайнятого населення (табл. 1).

Методом стандартизації показників аналізуються явища на основі побудови низки аналітичних та розрахункових таблиць і визначень за їх допомогою:

X_i – фактичного значення i -того факторіального показника (значення факторіального показника для одного району);

X_c – середньоарифметичного значення факторіального показника для всіх досліджуваних об'єктів (районів області);

$(X_i - X_c)$ – різниці між фактичним значенням показника та середньою величиною;

$(X_i - X_c)^2$ – середньоквадратичного відхилення;

X_i / S – стандартизованого показника.

Далі обчислюється стандартизоване відхилення показника за формулою:

$$S = \sqrt{\sum 2(X_i - X_c)^2 / n},$$

де S – стандартизоване відхилення показника;

n – кількість досліджуваних об'єктів.

Для визначення стандартизованого значення i -того факторіального показника X'_i необхідно скористатися формулою:

$$X'_i = X_i / S.$$

Таблиця 1

Вихідні дані для оцінки конкурентного потенціалу сільськогосподарських підприємств районів Черкаської області за 2016 рік

Райони	Зайняте населення, тис. осіб	Рівень рентабельності(збитковості) від реалізації продукції, %	Валова продукція сільськогосподарських підприємств у порівняльних цінах 2010 року, млн грн
Золотоніський	793	11,5	1057,3
Смілянський	703	32,7	508,1
Тальнівський	1121	13,4	563
Лисянський	426	98,3	484
Жашківський	1097	54,2	666,4
Черкаський	3214	44,7	1092,1
Драбівський	1168	28,3	758,2
Канівський	1506	85,4	2899,8
Чигиринський	1286	71,5	362,2
Шполянський	1120	16,3	646,1
X_c			

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Черкаській області [7]

Таблиця 2

**Зведені бали за показниками для оцінки конкурентного потенціалу
сільськогосподарських підприємств регіонів Черкаської області за 2016 рік**

Райони	Зайняте населення, тис. осіб	Рівень рентабельності (збитковості) від реалізації продукції, %	Валова продукція сільськогосподарських підприємств в порівняльних цінах 2010 року, млн грн	Сума балів
Золотоніський	1,7	0,2	1,3	3,2
Смілянський	1,3	0,8	0,5	2,6
Тальнівський	9,1	0,3	0,6	10
Лисянський	0,5	2,7	0,5	3,7
Жашківський	7,4	1,3	0,7	9,4
Черкаський	1,6	1,0	1,9	4,5
Драбівський	1,5	0,7	4,7	6,9
Канівський	5,7	2,3	0,5	8,5
Чигиринський	3,0	1,8	0,4	5,2
Шполянський	9,0	0,4	0,8	10,2

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Черкаській області [7]

Стандартизований показник X_i / S також є банальною оцінкою i -го фактора в кожному окремому об'єкті дослідження. Додаванням його значень для кожного чинника визначається інтегральна бальна оцінка, яка і є кінцевим результатом дослідження.

Підсумування балів за всіма показниками показано у табл. 2

Шкала рейтингового оцінювання конкурентоспроможності підприємств регіонів:

- від 3 до 7 балів – зона низької конкурентоспроможності;
- від 7 до 10 балів – зона середньої конкурентоспроможності;
- від 10 балів – зона високої конкурентоспроможності.

Отже, за розмірами шкали рейтингового методу маємо такі результати, які приведені у табл. 3.

Таблиця 3

Результати рейтингового оцінювання конкурентного потенціалу сільськогосподарських підприємств регіонів Черкаської області, 2016 рік

Райони	Сума балів	Зона конкурентного потенціалу
Золотоніський	3,2	Низького
Смілянський	2,6	Низького
Тальнівський	10	Високого
Лисянський	3,7	Низького
Жашківський	9,4	Середнього
Черкаський	4,5	Низького
Драбівський	6,9	Низького
Канівський	8,5	Середнього
Чигиринський	5,2	Низького
Шполянський	10,2	Високого

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Черкаській області [7]

Слід зазначити, що проведена оцінка конкурентного потенціалу показала, що зонами з високим потенціалом є підприємства Тальнівського та Шполянського району. Зонами середнього потенціалу є Жашківський та Канівський райони. Потрібно виділити Жашківський район, він є на межі між зонами середнього та високого потенціалу. Якщо підвищити стратегічні чинники, то цей район є цілком стратегічною зоною. Зонами низького потенціалу є Золотоніський, Смілянський, Лисянський, Черкаський, Драбівський, Чигиринський райони.

Таким чином, беручи до уваги результати проведеного дослідження, регіональному та галузевому курівництву потрібно спрямувати політику на підвищення ефективності виробництва як рослинницької, так і тваринницької продукції аграрних підприємств Черкаської області.

Досягнення високого рівня конкурентоспроможності аграрних підприємств забезпечить розвиток економіки інших галузей країни, що сприятиме загальному підвищенню економічного розвитку всього агропродовольчого комплексу країни. Головне при цьому – зробити вибір організаційно-правових форм господарювання, які б давали можливість ефективно використовувати ресурсний потенціал підприємства на основі інтенсифікації, науково-технічного прогресу й інновацій, упровадження передового досвіду практичної діяльності кращих аграрних підприємств.

Висновки. Отже, виявлення і розвиток конкурентного потенціалу є основною запорукою досягнення підприємством високого рівня конкурентоспроможності.

Концепція конкурентної переваги повинна базуватися на попереджуючому, превентивному характері стратегічних дій підприємства в конкурентному середовищі. Ефективне управління конкурентним потенціалом підприємства сприятиме реалізації концепції підвищення конкурентоспроможності підприємства, яку доцільно розглядати як науково обґрунтований проект підприємства для ухвалення обґрунтованих ефективних рішень, що забезпечують адаптивну конкурентну поведінку й одержання довгострокових стійких конкурентних переваг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балабанова Л.В. Маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: стратегічний підхід: моногр. // Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. 294 с.
2. Викова В.Г., Шаповалів А. Фінансово-економічний потенціал підприємств загальнодержавного значення – оцінка й управління // Фінанси України 2005. № 6. С. 56–61.
3. Загірна, Т.О. Концептуальні основи формування конкурентоздатного потенціалу // Механізм регулювання економіки. 2010. № 3, т. 1 С. 176–182.
4. Косянчук Т.Ф., Лук'янова, Н.І. Майорова, В.В. Швид // Економічна діагностика. Львів: Новий світ. 2009.
5. Кунцевич В.О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки // Актуальні проблеми економіки. 2004. № 7(37). С. 123–130.

6. Непочатенко О.О., Пташник С.А. Конкурентне середовище та напрямки економічного розвитку сільськогосподарських підприємств // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. Острого: Вид-во НУ«ОА», травень 2016. № 1 (29). С. 48–54.7.
7. Пташник С.А. Прогнозування конкурентоспроможного розвитку сільськогосподарських підприємств залежно від валової продукції рослинництва та тваринництва // СХД № 7 (153). 2017.
8. Офіційний сайт Головного управління статистики у Черкаській області. URL: <http://www.stat.cherkassy.ua>
9. Скиба Г.В. Методи оцінки конкурентного потенціалу підприємства. URL: <http://mev-hnua.at.ua>.
10. Сільське господарство Черкащини 2016: стат. зб./ за ред. В.П. Приймак. Черкаси: Головне управління статистики в Черкаській області, 2016. 253 с.
11. Федонін, О.С., Репіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 316 с.

УДК 631.152

Миронова О.О.
*старший викладач кафедри маркетингу
Дніпровського державного аграрно-економічного університету*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В МЕЖАХ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ

Процеси трансформації систем управління були неможливі через еволюційний характер зміни управління в аграрному секторі економіки. Зараз, коли прийшло нове покоління керівних кадрів у сільське господарство, створюються нові підприємства, впроваджуються нові технології, виникає гостра необхідність у дослідженнях, спрямованих на виявлення можливостей і розроблення напрямів підвищення ефективності виробництва за рахунок формування процесно орієнтованих моделей управління сільськогосподарськими підприємствами та використання методик і технологій сучасного менеджменту.

Ключові слова: системи управління, аграрний сектор економіки, процесно орієнтовані моделі управління.

Миронова Е.А. ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ В РАМКАХ ПРОЦЕССНОГО ПОДХОДА

Процессы трансформации систем управления были невозможны из-за эволюционного характера изменения управления в аграрном секторе экономики. Сейчас, когда пришло новое поколение руководящих кадров в сельское хозяйство, создаются новые предприятия, внедряются новые технологии, возникает острая необходимость в исследованиях, направленных на выявление возможностей и разработку направлений повышения эффективности производства за счет формирования процессно ориентированных моделей управления сельскохозяйственными предприятиями и использования методик и технологий современного менеджмента.

Ключевые слова: системы управления, аграрный сектор экономики, процессно ориентированные модели управления.

Myronova O.O. FORMATION OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM WITHIN THE FRAMEWORK OF THE PROCESS APPROACH

The processes of transforming control systems were impossible due to the evolutionary nature of the management changes in the agrarian sector of the economy. Now that a new generation of management personnel has come into agriculture, new enterprises are being created, new technologies are being introduced, there is an urgent need for research aimed at identifying opportunities and developing ways to increase the efficiency of production through the formation of process-oriented agricultural management models and the usage of techniques and technologies of the modern management.

Keywords: management systems, agrarian sector of economy, process-oriented management models.

Постановка проблеми. Вивчення найпоширеніших систем управління сільськогосподарськими підприємствами виявило істотні недоліки в побудові таких систем. Високі витрати на впровадження сучасних систем управління й особливості українських умов господарювання не дають змоги застосовувати їх на вітчизняних сільськогосподарських підприємствах. Потрібна істотна переробка та оптимізація під потреби українських сільськогосподарських товаровиробників. Однак ключові праці з оптимізації систем управління універсальні та можуть бути використані і в українських умовах.

Будь-яка управлінська система повинна прагнути до вдосконалення роботи підприємства й одержання певної економічної вигоди на всіх етапах управлінського процесу. Моделі управління постійно поліпшуються, що приводить до підвищення ефективності організації роботи підприємств. Більшість із моделей управління без істотної переробки мало пристосовані для сільськогосподарських підприємств, але базові принципи формування ефективної системи

управління можуть бути використані у всіх галузях економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стану системи управління сільськогосподарськими підприємствами та її удосконаленню присвячені наукові праці О.Д. Гудзинського [2], С.І. Дем'яненка [3], Й.С. Завадського [4], Є.І. Ходаківського [11]. Фундаментальними основами досліджень управління бізнес-процесами є наукові роботи закордонних учених і фахівців зі впровадження управління бізнес-процесами у виробничу практику: М. Хаммера [9], Д. Харрингтона [10], А.-В. Шеєра [12]. Подальший розвиток дослідження проблеми управління бізнес-процесами знайшли у працях О. Виноградової [1], В. Сліферова [5], Т. Лепейко [6], Т. Луцької [7], В. Репіна [8]. Висновки і рекомендації, що містяться в роботах названих учених, дали змогу сформулювати теоретико-методологічну базу дослідження системи управління бізнес-процесами підприємств АПК.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатня увага в економічній літе-